

svet socialne varnosti in relativne enakosti. Ljudje so zaupali, da bodo javne institucije poskrbele za njihovo fizično in socialno varnost (360). Ljudje v politični sistem niso dvomili, dokler so bile njihove življenjske razmere dovolj dobre ali so v njem videli možnost napredka (250). Znotraj in na robu sistemskih možnosti so iskali načine za izboljšanje ekonomskega položaja, možnosti za dobro življenje. Analiza ni posvečena le življenjskim okoliščinam, temveč tudi motivacijam, strategijam in praksam, ki so jih posamezniki spre-

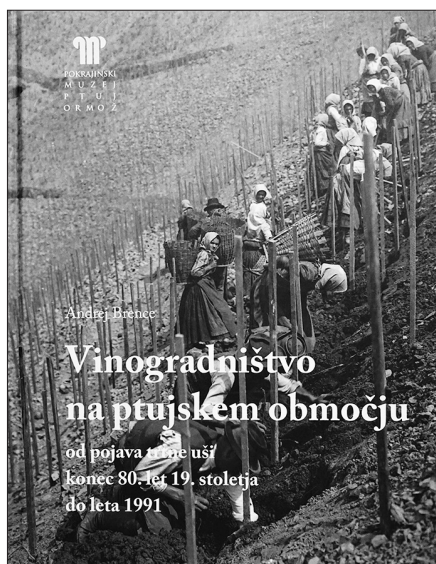
jemali za obvladovanje vsakdana in izboljšanje življenjskih razmer. Avtorica tako upošteva raznovrstne potenciale ljudi, da soustvarjajo družbo, v kateri živijo, izkoriščajo njene slabosti in se na račun anomalij šaljijo.

Posebna vrednost monografije je, da obravnava spremembe v Ljubljani, ki so se pozneje širile tudi v druge dele Slovenije, obenem pa zasleduje heterogenost in časovno dinamiko razvoja v mestnem in primestnem okolju. Avtorica se v monografiji uspešno izogiba pastem vrednotenja obdobja in

osredinjenja zgolj na enostranske vidike socializma, kot npr. poudarjanje pomanjkanja, posploševanje idr. Ves čas opozarja na povezanost spominov s socialno pozicioniranostjo izvorne družine sogovornikov v socialistični družbi ter na spreminjajočo se podobo in značilnosti socialistične družbe v posameznih desetletjih. Delo je zato s številnimi podatki in z izrisom osrednjih točk spominov na življenje v socializmu nadvse pomembna pridobitev v raziskavah vsakodnevnega življenja druge polovice 20. stoletja.

ANDREJ BRENCÉ: Vinogradništvo na ptujskem območju od pojava trtne uši konec 80. let 19. stoletja do leta 1991.

Pokrajinski muzej Ptuj Ormož, Ptuj 2019, 144 str.

Območje v naslovu je večdesetletno delovišče Andreja Brenceta, kustosa etnologa v Pokrajinskem muzeju Ptuj Ormož, vinogradništvo pa gospodarska panoga *par excellence* tega območja. Brencetova monografija je obširna in dobro dokumentirana kronika vinogradništva v ključnem obdobju njego-

vega razvoja, to je, v obdobju sanacije po trtni uši v času Avstro-Ogrske in v obdobju postopnih modernizacij v 20. stoletju. Brencé je knjigo pripravljaval več let. Njegove članke o tej tematici zasledimo že v letih 2003 in 2017. Vmes se je posvečal zlasti pustnim šegam (glej monografijo *Fašenk za haloškimi vrtami*, Lancova vas 2018). Leta 2012 je postavil Stalno zbirko tradicionalnih pustnih mask. Med njegovim vodnjem muzeja v obdobju 2014–2015 je pod njegovo odgovornostjo nastal bogato opremljeni katalog monografskega značaja *Razkošje na podeželju: Pohišstvo v ptujskem gradu* (2014).

Obpravnavana monografija je sestavljena iz štirih razdelkov. V prvem je prikazan razvoj vinogradništva na slovenskem Štajerskem od pojava trtne uši do leta 1941, v drugem vinogradništvo od leta 1941 do 1991, v tretjem so prikazani načini obnove vinogradov, v četrtem pa kletarstvo. Vsi razdelki skupaj štejejo 14 poglavij.

Brencé v knjigi navaja 46 avtorskih publikacij, pregledal je 17 periodičnih regionalnih in lokalnih publikacij, od katerih je najdlje izhajal *Slovenski gospodar* (1879–1931), in v Zgodovinskem arhivu Ptuj našel 36 uporabnih arhivskih enot. Knjiga velikega formata je bogato ilustrirana. Fotografije, večinoma črno-bele, številnih avtorjev in iz različnih arhivov, so iz vseh obravnavanih obdobjev. Na notranji strani platnic je spredaj in zadaj dvostranska črno-bela fotografija, domnevno z začetka 20. stoletja, ki vsebuje vse atribute vinorodnih Haloz: gričevnat svet, viničarijo, trse, križ, klopotec in vinogradnika s sodom.

Poglavje o trtni uši in sanaciji po njej je lahko podlaga za primerjavo z istim obdobjem na drugih vinogradniških območjih današnje Slovenije. Štajerska vinorodna območja, zlasti Bizeljsko, so bila najuspešnejša v novem organiziranju vinogradništva po trtni uši in vzor drugim. Škoda, da primorska vinorodna območja, ki so po prvi svetovni vojni prišla pod Italijo, tega vzo-

* Naško Križnar, dr. etnologije, upokojeni znanstveni svetnik; nasko@zrc-sazu.si.

ra niso bila deležna v večji meri. Brence navaja, da je imel ptujski vinorodni okoliš pred trtno ušjo najnižji hektarski donos, zato je bila sanacija vinorodnih okolišev po trtni uši priložnost za nov zagon vinogradništva. Manjša težava v Brencetovi monografiji je opredelitev območja obravnave, ker so se v prikazanem razdobju zamenjale štiri državne uprave in prav toliko političnih sistemov. Z njimi so prihajale nove razdelitve upravnih in vinorodnih okolišev, vendar je iz obravnave obdobja 1941–1991 razvidno, da se Brence posveča v glavnem ptujskemu vinorodnemu okolišu, Halozam in Srednjim Slovenskim goricam. Kljub temu bi v tej in podobnih publikacijah bralcu za lažje spremljanje razvojne dinamike veliko pomagali zemljevidi.

Besedilo je berljivo in posejano s številnimi zanimivostmi tudi za laičnega bralca. K sreči so se v vsakem obdobju Brencetove tematike našli vestni zapisovalci, kronisti, ki so v pisanju zapustili ključne podatke za sledenje razvoja vinogradništva. Zelo napeto je na primer branje o sanaciji vinogradništva po trtni uši. Takrat se je začelo izobraževanje pridelovalcev, ustanovile so se šole in tečaji tako za delo v vinogradu kot tudi za kletarstvo.

V obravnavanem obdobju se je zamenjalo veliko število vinskih vrst. Leta 1841 je na primer izšla publikacija, ki je za Štajersko objavila slike 300 različnih vinskih vrst, kar je kazalo na nenačrtno vinogradništvo. Leta 1905, sredi obnove po trtni uši, je izšel predlog trtnega izbora z osmimi vrstami

belega vina in štirimi rdečega, kar naj bi bilo podlaga za prihodnje intenzivno vinogradništvo.

Brence v poglavju Obramba proti toči, ki je za nepoučene eno zanimivejših, omenja poškodbe pri streljanju proti toči. Naj dodam, da je to je motiv, ki ga je uporabil Tone Partljič v scenariju za film *Vdovstvo Karoline Žašler* (1976), v katerem se glavna junakinja na koncu razstrela v eni od strelnih hišic proti toči. Po letu 1908 je bilo streljanje proti toči ukinjeno.

Vinogradništvo je panoga, ki je ptujske meščane povezovala s podeželjem, na primer s Halozami. Meščani so tam imeli vinograde in gosposke zidanice ali vile, kamor so se preselili v času trgatve. Brence omenja slikovite prizore, ko so se »po cestah valile kolone kmečkih voz s sodi in kočije, naložene s posteljnino in drugo opremo, ki so jo lastniki potrebovali za časa bivanja v gosposkih zidanicah.«

V Brencetovi knjigi si tako sledijo dobro dokumentirana poglavja o organiziranosti vinogradnikov, lastninskih razmerjih in spremembah, bogatenju in propadu velikih trgovcev z vinom, sejnih, trsničarstvu, trgovini z vinom, alkoholizmu, šolanju o vinarstvu, državnih ukrepah in siromaštvu ptujskega podeželja, vse do obdobja po drugi svetovni vojni, ko se nacionalizirana posestva meščanov, graščakov, tujih lastnikov in veleposestnikov združujejo v državna kmetijska gospodarstva. Po odpravi stoletnih viničarskih razmerij postanejo nekdanji viničarji delavci v državni službi, v novo nastalem

Kmetijskem kombinatu Ptuj, ki je obsegal haloška gospodarstva, Vinarsko zadrugo na Ptuj in druge. V obdobju po drugi svetovni vojni je bila velika pozornost posvečena obnovi vinogradov. V poglavjih o obnovi družbenih in zasebnih vinogradov etnolog Brence poseže po svojem bogatem poznavanju ptujskega podeželja, ljudi, njihovih življenjskih razmer in gospodarjenja, in to z vsemi podrobnostmi tradicionalnih delovnih postopkov v vinogradništvu. Pred nami, kot v zgodovinski freski, zaživijo haloški viničar in ptujski meščan, podeželje in mesto, ki ju vinogradništvo povezuje skozi vso zgodovino Ptuja od antike do danes.

Z Brencetovo knjigo je podan kakovosten diahron diskurzivni okvir za nadaljnje podrobnejše študije vinogradništva in njegovih sestavin. Vsak bralec bo lahko iz knjige potegnil kakšno zanimivo spoznanje o zgodovini vinogradništva na ptujskem območju. Naj omenim samo eno. Vsaka sprememba političnega sistema oz. državnega okvira je vinogradništvu na ptujskem prinesla najprej krizo, nato pa postopno izboljšanje in nove perspektive. Sledili so si: katastrofa po trtni uši, izguba avstrijskega tržišča po prvi svetovni vojni in izguba jugoslovanskega po osamostvojitvi Slovenije. O posledicah zadnje spremembe razen opustelih državnih vinogradov priča naslednji podatek: v obdobju 1980–1985 so na tem območju pridelali 3.570.000 litrov vina, danes pa 1.300.000.